

HET ONTWIKKELEN VAN PLANNEN VOOR NIEUWE BOSSEN

In dit artikel, het tweede in een serie, wordt ingegaan op de achtergrond en de aard van het plan-proces dat wordt doorlopen om te kunnen doorkomen tot aanleg van nieuwe bossen. Er zal daarbij vooral worden geput uit de ervaring die is opgedaan bij de voorbereiding en aanleg van Staatsbossen in de Randstad in de jaren 1980-1989. Een plan voor een nieuw bos is een werkstuk, op grond waarvan een bestek kan worden geschreven, waarmee metterdaad een beheerbaar bos kan worden aangelegd. In dit artikel wordt een dergelijk vraagstuk aangeduid als BOSPLAN. Voor het opstellen van een bosplan wordt het werkwoord ONTWERPEN gebruikt. Bij het ontwerpen wordt een PLAN-PROCES doorlopen.

Aan de hand van een eenvoudige vergelijking wordt nagegaan welke elementen in een plan-proces aan de orde komen. Hieruit blijkt dat een bos specifieke eigenaardigheden heeft, die het ontwerpen van een bosplan in vergelijking met plannen voor bouwwerken moeilijk maken, en die aan het plan-proces voor een bosplan speciale eisen oplegt. Deze bijzondere vorm van het plan-proces wordt toegelicht aan de hand van een schema. Tenslotte worden enige opmerkingen gemaakt over de manier waarop in de praktijk met dit schema kan worden gewerkt.

De elementen van een plan-proces

Een bosplan komt niet zo-maar uit de lucht vallen: Het heeft tenminste een voorgeschiedenis, en een in beginsel oneindig vervolg.

Laten we beginnen het bos te vergelijken met een gebouw, bijvoorbeeld een openbare bibliotheek:

Er is ergens behoefte aan een openbare bibliotheek in een nieuwe woonwijk, of omdat de oude is afgebrand. Een gemeentebestuur, of enig ander bevoegd lichaam, beslist dat er inderdaad een bibliotheek moet worden gebouwd: er dient zich een bevoegde opdrachtgever aan.

Deze opdrachtgever gaat min of meer tegelijkertijd drie dingen doen: Er wordt gewerkt aan een concept voor een programma van eisen: Hoeveel mensen moeten er worden bediend? Welke activiteiten willen we ontwikkelen: komt er alleen een uitleenbibliotheek, of is er ook behoefte aan een leeszaal, of aan een ruimte voor het houden van lezingen, enzovoort? Daarnaast wordt gezocht naar een geschikte locatie, en er wordt gezocht naar financieringsmogelijkheden.

Op de een of andere manier verwerkt de opdrachtgever alle verzamelde informatie, wensen en ideeën tot een samenhangend geheel. Als alles goed gaat, kan dat worden samengevat in een voorlopige opdracht.

Daarna wordt er een architect gezocht die aan de hand van deze opdracht een eerste schetsplan ontwerpt.

Dit schetsplan wordt met de opdrachtgever besproken. Daarbij zullen spanningen blijken te bestaan tussen beschikbare geldmiddelen en gewenste voorzieningen, waardoor de opdracht misschien moet worden bijgesteld.

Als dat allemaal is gelukt, ontwerpt de architect opnieuw een schetsplan, dat na veel overleg kan worden uitgewerkt tot een echt bouwplan voor de bibliotheek. Als bij de bouw het hoogste

punt is bereikt, steekt de aannemer daar de vlag uit, en op een goed moment is de bibliotheek af.

In de fase van het opstellen van de voorlopige en de definitieve opdracht is er nog iets anders aan de hand geweest:

Er is nagedacht over het beheer van de bibliotheek. In de opdracht gaat het niet alleen om boeken en bezoekers, maar er is ook rekening gehouden met het personeel en met een beheersorganisatie: Het bouwplan is mede gebaseerd op het beheer van de bibliotheek.

In dit hele plan-proces komen dus een aantal elementen voor: Er is sprake van een maatschappelijke behoefte, een bevoegde opdrachtgever, een opdracht, een architect, een bouwplan, een beheersplan, en tenslotte: het beheer van de bibliotheek.

Bij het plan-proces voor de aanleg van een bos zijn dezelfde elementen aan de orde: Een plan voor een bos en voor een bibliotheek komen op precies dezelfde manier tot stand.

Er zijn in deze vergelijking maar twee punten van verschil aan te wijzen:

* Er zijn heel veel openbare bibliotheken in bedrijf. Iedereen kent er wel één, en weet hoe het er toegaat. Het is voor de opdrachtgever, en later voor de architect ook heel eenvoudig om zich in verschillende plaatsen te oriënteren over de werkorganisatie en het functioneren van bibliotheken, over de inrichting en vormgeving van het gebouw, en over de bouw- en beheerskosten.

Bij nieuwe bossen in de Randstad ligt dit wezenlijk anders: Er zijn daar maar weinig voorbeelden van bossen nabij grote steden te vinden. Vanaf de allereerste ideeëvorming heerst er vooral daarom al onduidelijkheid: Er is helemaal geen helder, en zeker geen eensluidend, idee over de vraag wat bos eigenlijk is, en waarvoor het gebruikt kan worden. Ook over vormge-

ving, inrichting en beheer van bossen, en over de kosten daarvan, zijn niet veel goede voorbeelden en kennis voorhanden.

* Als de bouw van een bibliotheek achter de rug is, dan is het ook meteen en letterlijk vol-tooid.

Als de aanleg van een bos is voltooid, dan is het niet af, maar het begint te groeien: Het aangeplante bos begint meteen te veranderen, en zich te ontwikkelen van een groep planten uit een kwekerij tot een levensgemeenschap.

Het eerste verschilpunt uit zich vooral in extreme meningen over bepaalde aspecten van het bos. Dit kan zowel pro als contra bosaanleg uitvallen: Soms wordt er meer verwacht dan

vooral jong bos kan bieden, en ook wordt wel eens al te zwaar opgezien tegen het onbekende beheer omdat het te moeilijk of te duur zou zijn.

Het tweede verschilpunt, het fenomeen dat het bos steeds verandert, speelt hier doorheen en versterkt de verwarring en het onbegrip nog meer. Het feit, bijvoorbeeld, dat grote bomen uit een zaadje zijn opgegroeid, en dat ze zeker dood zullen gaan, is blijkbaar moeilijk te bevatten, en wordt kortweg niet geloofd: Het bos behoort tijdloos en eeuwig te zijn en te blijven.

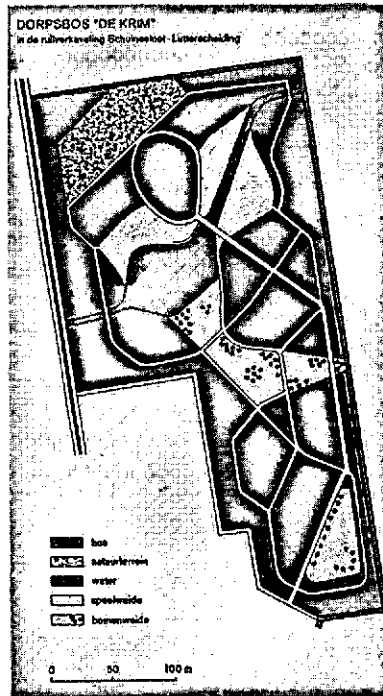
Bosplan en bosontwikkeling

De in de twee verschilpunten geschetste eigenaardigheden van een bos maken het opstellen van een bosplan ingewikkelder dan een bouwplan voor een openbare bibliotheek:

Voor de opdrachtgever van een aan te leggen bos is het moeilijker om de maatschappelijke behoefte aan bos te peilen, en om daarmee een programma van eisen op te stellen.

Voor opdrachtgever en architect tezamen is het een probleem dat het veranderende bos in verschillende fasen van ontwikkeling heel verschillende gebruiksmogelijkheden biedt, er anders uitziet, een ander beheer nodig heeft, en heel verschillende kosten met zich mee brengt.

Als er al een concreet programma van eisen kan worden opgesteld, dan blijft de vraag: Op welke fase in de bosont-

■ Fig. 1 De legenda-eenheden 2-5 en het intensieve padensysteem zijn tezamen gedetailleerd en met zorg ontworpen. Het "bos" is een amorfe massa die de overgebleven ruimte dormweg opvult. (uit: Jaarverslag Staatsbosbeheer, 1971)

wikkeling moet het bosplan worden gericht?

In deze paragraaf worden twee aspecten van deze vraag belicht: Er worden voorbeelden gegeven hoe in het verleden dit probleem werd benaderd. Hieruit wordt de conclusie getrokken dat in het bosplan de gehele bosontwikkeling moet worden begrepen. Als tweede punt wordt geconstateerd dat voor een aldus op te stellen bosplan een aantal aannamen moet worden ingevoerd, die pas na de aanleg van het bos getoetst kunnen worden.

1 In de praktijk worden op de vraag naar de relatie tussen bosplan en bosontwikkeling regelmatig één van de volgende antwoorden gegeven:

* De vraag wordt ontlopen door het bosplan te richten op een fase waarin het bos volwassen wordt genoemd: Een niet nader beschreven toestand waarin een soort paradijselijk evenwicht heerst, en waarin het bos toch

eigenlijk weer tijdloos en eeuwig is. Deze oplossing loopt vast op het probleem dat het aanleggen van een soort oerwoud nou eenmaal niet mogelijk is. Het is in de Randstad in het algemeen ook niet mogelijk om de bosontwikkeling aan de natuur over te laten: Wanneer 100 ha goede landbouwgrond naast een grote stad gedurende onbepaalde tijd braak blijft liggen, leidt dit steevast tot occupatie: of door terecht verontwaardigde boeren die er dan weer spruitkool gaan verbouwen, of door de stad die er een crossbaan van maakt, of er een meer formele stedelijke bestemming aan geeft.

* De vraag wordt ook wel eens afgedaan door niet verder te kijken dan een beplantingsbestek. De logisch daaropvolgende vraag naar beheer en gebruik van het bos wordt daarbij niet beantwoord. Dit betekent dat de opdrachtgever geen inzicht krijgt in hoeverre het bos aan zijn opdracht voldoet.

* Een derde veel voorkomende oplossing voor de gestelde vraag is om het probleem van de bosontwikkeling in het geheel niet aan de orde te stellen:

In deze plannen wordt vermeden om uit te gaan van de fictie van een tijdloos en eeuwig bos. De architect onderkent dat het bos zelf veranderlijk is, en hij beperkt zich daarom tot elementen die hij wél tijdloos acht.

In dit soort plannen wordt gedetailleerd aandacht besteed aan het padensysteem, aan waterpartijen en oevers, aan open plekken in het bos en aan zichtlijnen vanuit het bos naar markante punten in de omgeving, en als het even kan aan heuvelachtige ophogingen in het terrein. Figuur 1 geeft een voorbeeld van een dergelijk plan. Van het bos zelf wordt eigenlijk alleen aandacht besteed aan de buitenrand: hoe ervaren je het bos als massa in de open ruimte. Natuurlijk wordt ernaar gestreefd elk bos een eigen karakter te geven. Maar ook dat eigen karakter wordt gezocht in speciale combinaties en vormen van de als tijdloos aangemerkte elementen, en niet in het bos zelf. Hoe wonderlijk het ook klinkt: In dit voorbeeld voert de

architect maar een deel van de opdracht uit, en geeft in feite de opdracht om het bos te ontwerpen aan de opdrachtgever terug.

Deze voorbeelden laten zien dat in het bosplan de gehele bosontwikkeling moet worden betrokken: Net zoals het bouwplan van de bibliotheek mede gebaseerd is op het beheer ervan, zo wordt ook het bosplan – maar dan veel ingrijpender – bepaald door de bosontwikkeling.

2 Met de conclusie dat in het bosplan de gehele bosontwikkeling moet worden begrepen, wordt aan het bosplan een zwaarwegende eis gesteld, die niet zomaar uitvoerbaar is: De bosontwikkeling is namelijk een proces dat veel langer duurt dan wij mensen in concrete plannen kunnen bevatten en verwerken.

Gedurende die lange periode bestaat ook de kans dat de basis voor het hele bosplan, namelijk de maatschappelijke behoefte aan bos, anders wordt. Dat vooruitzicht komt dan nog boven op het feit dat ook nu al de maatschappelijke behoefte aan bos, en het op grond daarvan op te stellen programma van eisen voor een bosplan, niet erg nauwkeurig kunnen worden vastgesteld. Maar er is nog een verandering gaande: Niet alleen de maatschappelijke inzichten kunnen veranderen, ook de natuurlijke processen die de bosontwikkeling beheersen, zijn aan verandering onderhevig: bodemontwikkeling en microklimaat veranderen tijdens de ontwikkeling van het bos.

De praktische consequentie van deze constatering is dat wij genoeg dienen te nemen met voorlopige programma's van eisen, en een globale integratie van bosontwikkeling en bosplan. Overigens moet worden gewerkt met een groot aantal onzekerheden, zodat het bosplan voor een belangrijk deel gebaseerd zal zijn op aannamen. Deze stap-terug ten opzichte van de theorie kan alleen aanvaardbaar zijn als na aanleg van het bos de gehanteerde aannamen in de praktijk geëvalueerd en zo nodig gecorrigeerd kunnen worden. Dit betekent op zijn beurt dat het plan-proces dóór dient te lopen

na aanleg van het bos, en dat beheer en beheersevaluatie beschouwd moeten worden als elementen van het plan-proces.

De spiraal van het plan-proces

De koers van een schip wordt bepaald door haar huidige positie en de ligging van de haven waarheen de reder haar stuurt. Maar deze koers wordt ook bepaald door krachten zoals zeestromingen en zwaartekracht. Iets dergelijks is er met een bosplan aan de hand:

Het doel van het plan-proces is duidelijk: er moet een bos komen. Maar de voortgang van dit plan-proces wordt voortdurend beïnvloed door twee krachtenvelden, namelijk de maatschappelijke en de natuurlijke ontwikkelingen. Dit zijn krachtenvelden die, net als zeestromingen, de te varen koers dwingend beïnvloeden. De narisigheid daarbij is, dat ze helemaal niet altijd dezelfde kant op sturen. In het plan-proces moet met beide krachtenvelden terdege rekening worden gehouden, en tegelijkertijd moet in de procesgang worden getracht om een enigszins rechte koers te varen.

De maatschappelijke ontwikkeling vertoont heftige, en snelle veranderingen in de tijd. Zo werden in de eerste helft van deze eeuw op grond van duidelijke maatschappelijke behoeften denbossen geplant, om verstuvend zand vast te leggen. Op grond van de maatschappelijke behoeften van vandaag zouden deze bossen nu weer moeten worden omgehakt. Uit dit krachtenveld is in de Randstad op een bepaald moment de maatschappelijke behoefte aan meer bos naar voren gekomen. Deze behoefte is geconcretiseerd in de vorm van beleidsnota's van het Rijk, zoals het Meerjarenplan Bosbouw en de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur, verder provinciale Bosnota's en streekplannen, en tenslotte gemeentelijke bestemmingsplannen. Aan de hand van deze beleidsstukken is in een reeks van bestuurlijke afspraken een Opdracht geformuleerd, die het beginpunt van het plan-proces vormt. Wanneer nu heel veel later in ditzelfde plan-proces het beheer van

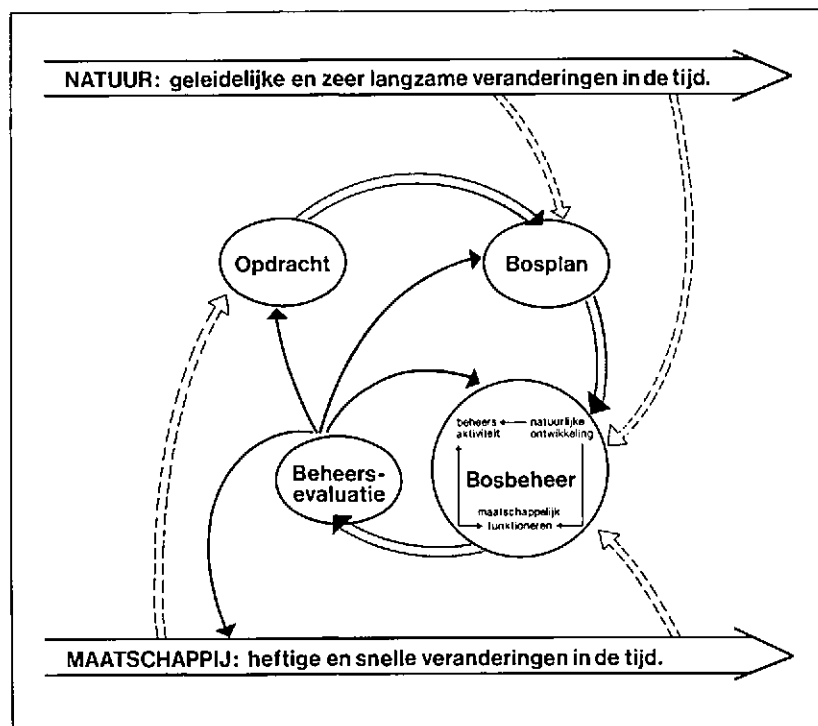
het alsdan aangelegde bos aan de orde is, kan het zijn dat uit dit krachtenveld op dat moment weer geheel andere behoeften op de bosbeheerder afkomen.

De natuurlijke ontwikkeling vertoont veel meer geleidelijke en zeer langzame veranderingen in de tijd. In het geval van de met dennen beplante zandverstuivingen ontstaat nu, na ruim een halve eeuw, een bos dat zich spontaan verjongt, en dat daarmee de eerste kenmerken begint te vertonen van een natuurlijk bos. Dit voorbeeld laat ook zien hoe zeer de invloeden van de beide krachtenvelden uitéén kunnen lopen. In het plan-proces voor bosaanleg in de Randstad is de invloed van de natuurlijke ontwikkeling merkbaar in de fase van het ontwerpen van het bosplan, en later bij het bosbeheer. Ook in dit geval is deze invloed veranderlijk van aard, maar de veranderingen zijn beter voorspelbaar dan bij de maatschappelijke ontwikkeling.

Wel lijkt het soms of de natuurlijke ontwikkeling onverwachte invloed uitoefent, maar dat is dan meestal een gevolg van gebrek aan feitelijke kennis van architect of beheerder. Bij het ontwerpen moet daarom zoveel mogelijk rekening worden gehouden met het feit, dat niet alle kennis voorhanden is: Wanneer de architect zich maar duidelijk realiseert waar de hiaten in de kennis liggen, dan kan hij proberen daarmee rekening te houden in het bosplan, bijvoorbeeld door de mogelijkheid van latere bijsturing in te bouwen. In elk geval moet hij zich steeds realiseren welke aannamen in het bosplan zijn verwerkt, zodat deze in de evaluatie nadrukkelijk de aandacht kunnen krijgen.

Als het bosplan is voltooid, en het bos is aangelegd, wordt het beheersplan opgesteld op basis van de richtlijnen die daarover in het bosplan zijn vastgelegd. Vervolgens wordt het bos beheerd aan de hand van dit beheersplan, en tenslotte mondt het plan-proces uit in de evaluatie van het beheer. Deze evaluatie moet zich richten op vier onderwerpen:

FIGUUR 2
SCHEMA VAN HET PLAN-PROCES VOOR DE AANLEG VAN BOS

* Het beheer zelf. Dit is het normale, interne continu-proces van bewustmaking en ontwikkeling in het bosbedrijf.

* Het beheersplan. Ook dit behoort ten dele tot het normale proces in het bosbedrijf. In veel gevallen zal aanpassing van het beheersplan ook invloed hebben op het bosplan, dat immers de basis voor het beheersplan is. De inzichten die hieruit voortkomen kunnen gebruikt worden bij het ontwerpen van nieuwe bosplannen.

* De opdracht. Herziening van het bosplan kan er toe leiden dat ook de opdracht moet worden aangepast. Dit komt eveneens tot uiting bij het ontwerpen van nieuwe bosplannen.

* Het krachtenveld van de maatschappelijke ontwikkeling. Het bosbeheer verkeert in de unieke situatie, dat het dit krachtenveld kan beïnvloeden door aan "het" publiek het verband tussen het totale plan-proces en het functioneren van het bos voor de bezoeker regelmatig te vertellen. "Het" publiek omvat de bezoekers van het

bos, maar ook het lokale bestuur, en de daarbij betrokken media. Bij deze voorlichting moet ook zo veel mogelijk aandacht worden besteed aan de evaluatie en herziening van het gehele plan-proces. Op zijn minst leidt dit tot een beter begrip voor het gevoerde beheer, en versterking van de betrokkenheid van de bezoekers bij het welzijn van het bos. Maximaal mag een positieve beïnvloeding van de opdracht worden verwacht.

In figuur 2 is getracht deze hele proces-gang te verbeelden. In deze tweedimensionale tekening draait het plan-proces echter alsmaar in eenzelfde kringetje rond. De lezer wordt verzocht de tekening drie-dimensionaal te willen zien:

Het plan-proces doorloopt een spiraal vanaf het papier naar boven, waarbij de afstand boven het papier uitdrukking moet geven, zowel aan het verloop van de tijd, als aan de veronderstelde toename van kwaliteit van de bosplannen, die voortkomt uit de beschreven evaluatie en herziening.

De praktijk

De hier ontwikkelde ideeën zijn mooi, en ik denk zelf dat ze de werkelijkheid dicht benaderen. Maar het is niet duidelijk hoe ze in praktijk moeten worden gebracht:

De voorgestelde spiraal van het plan-proces is, bij mijn weten, nog nooit in zijn geheel doorlopen:

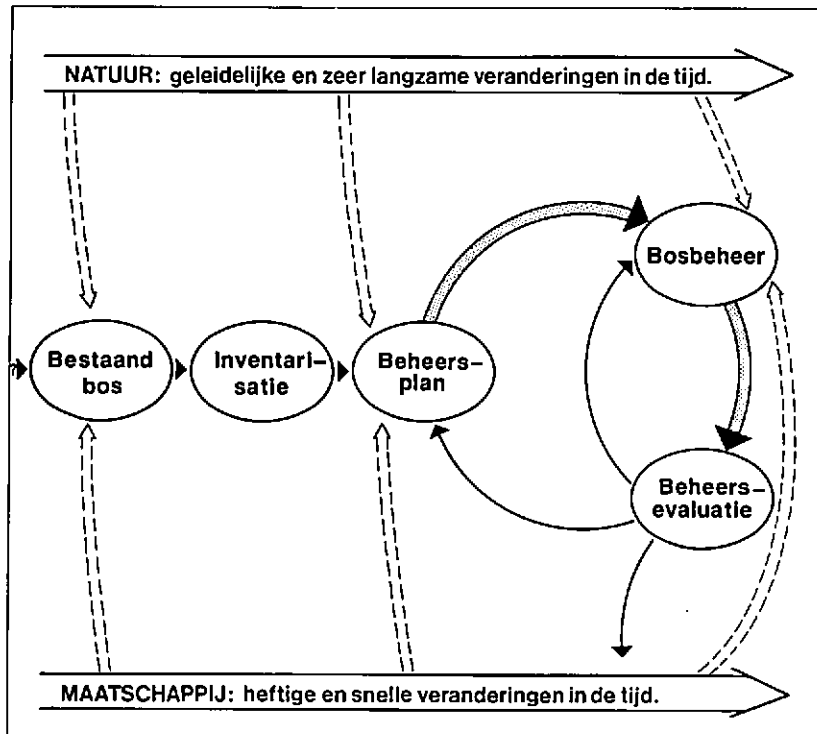
We kennen alleen twee korte reeksen:

- * de reeks Maatschappelijke behoefte - opdracht - bosplan - bosaanleg.

- * de reeks Bestaand bos - beheersplan - beheer - nieuw beheersplan - enz.

De eerste van deze twee korte reeksen houdt na de bosaanleg abrupt op. Er is geen plaats voor evaluatie, en er kan dus ook geen leer-proces op gang komen. De tweede korte reeks begint met een inventarisatie van het bestaande bos, en het ontwerpen van een daarbij passend beheersplan. Er is daarbij niet altijd een duidelijke relatie met de ontstaansgeschiedenis van het bos. In beginsel bergt deze reeks de mogelijkheid in zich voor evaluatie van het gevoerde beheer en een daarbij aansluitende herziening van het beheersplan. In figuur 3 is dit beperkte plan-proces weergegeven. Het krachtenveld van de maatschappelijke ontwikkeling is ook hier werkzaam. Alleen is de kloof tussen de verschillende beleidsnota's en het concrete bosbeheer erg groot. Een eenvoudige vertaling en toepassing van dit beleid, zoals bij de bosaanleg in de Randstad, is hier doorgaans niet goed mogelijk. Daardoor zijn deze vertalingen soms weinig evenwichtig, en dus eenzijdig van aard: De "Opdracht" uit figuur 2 is hier niet zo duidelijk. In de praktijk wordt evenwel ook dit beperkte plan-proces meestal niet werkelijk doorlopen: Doorgaans wordt wel beheerd aan de hand van een beheersplan, maar er ontbreekt vaak de vanzelfsprekende gewoonte om de resultaten van het gevoerde beheer vast te leggen, en deze te vergelijken met het beheersplan. In een dergelijke situatie is het dus ook niet mogelijk om uit die vergelijking conclusies te trekken, en om op grond daarvan het beheersplan te herzien.

FIGUUR 3
SCHEMA VAN HET PLAN-PROCES VOOR HET BEHEER VAN BESTAAND BOS

Conclusie

Het is duidelijk dat vanuit de huidige praktijk gestreefd moet worden naar het ontwikkelen van een plan-proces zoals dat in de tekst en figuur 2 is beschreven. Om dit mogelijk te maken moeten de volgende drie acties op gang worden gebracht, die zowel aan de architect als aan de bosbeheerder speciale eisen zullen stellen:

1 Het ontwerpen van het bosplan en de bosaanleg moeten aan het beheer worden gekoppeld.

Een bosplan moet dus tenminste een duidelijke beschrijving bevatten van de gewenste of voorziene bosontwikkeling, zodat het beheer hierop kan worden afgestemd, en er inzicht ontstaat over de beheerbaarheid en de beheerskosten van het bos, en meer algemeen hoe het bos in de toekomst aan de geformuleerde opdracht zal kunnen voldoen.

Maar het kan niet zo zijn dat het bosplan en de beschrijving van de bosontwikkeling los naast elkaar blijven staan. Deze uitspraak is helemaal niet

vanzelfsprekend, en vereist daarom enige toelichting:

Bij het ontwerpen van een bibliotheek heeft de architect alleen maar levenloze materialen tot zijn beschikking: grond, hout, steen, metaal. Hij ontwerpt daarmee een produkt dat hij zijn geestelijk eigendom zou kunnen noemen. Bij het ontwerpen van een bosplan heeft de architect ook met levenloze materialen te maken, maar daarnaast met de elementen tijd en groei. Het uiteindelijke produkt, het bos, is ook niet zo duidelijk zijn eigendom te noemen; het bos gaat, figuurlijk en letterlijk, een eigen leven leiden.

Wat dat aangaat is er wel enige overeenkomst met ouders en hun kinderen: Ouders spreken ook over "mijn" kind, maar de opvoeding leidt op tot zelfstandigheid. Deze vergelijking gaat mank, omdat "ontwerpen" vergelijken moet worden met "opvoeden", en niet met geslachtelijk ontstaan, noch met goddelijk scheppen.

Een andere vergelijking, die weer op een ander punt mank gaat, is de houding van de boer ten opzichte van zijn land en zijn gewassen, of zijn vee: De boer heeft de leiding van zijn bedrijf en hij werkt daar hard en lang voor. Maar in wezen volgt hij op een heel zorgzame wijze de eigen ontwikkeling van zijn grond, zijn gewassen en zijn dieren. Zijn drukke bezigheden zijn een inspelen op die met zorg en aandacht waargenomen ontwikkelingen.

Zowel ouders als boeren doen hun werk vanuit een sterke betrokkenheid bij de autonome ontwikkeling van hun kind en hun produkt. Dit geeft hen een houding van bescheidenheid en eerbied. De architect die een bosplan ontwerpt moet een soortgelijke grondhouding aanleren, om een volledig bosplan te ontwerpen, waarin creatief wordt ingespeeld op de eigen ontwikkeling van het bos. Bij de aanleg van Staatsbos in de Randstad is deze koppeling van bosplan aan bosbeheer versterkt doordat de architect van het bosplan en de toekomstige beheerder van het aan te leggen bos tezamen verantwoordelijk zijn voor het bosplan en voor de daarin verweven visie op de bosontwikkeling.

Het later op te stellen beheersplan heeft daarmee een duidelijke basis, die evaluatie en terugkoppeling naar het bosplan mogelijk maakt. Deze werkwijze is niet zo-maar een administratieve pennestreek, omdat de architect en de bosbeheerder er allerlei belang bij hebben: Voor de architect is het van belang om er naar te streven dat het plan verwezenlijkt wordt in een bos dat zich zó ontwikkelt als hij zich dat had voorgesteld. Voor de beheerder ligt het belang van deze samenwerking in de zekerheid dat het aangelegde bos goed beheerbaar zal zijn.

2 In het plan-proces van figuur 3 moet een betere ingang worden gemaakt voor het krachtenveld van de maatschappelijke ontwikkeling. Het zoeken is naar een brug tussen de bestaande beleidsnota's van het Rijk, en de praktijk van het beheer, waardoor duidelijke en hanteerbare Opdrachten kunnen worden geformuleerd.

leerd, zoals die in figuur 2 zijn bedoeld: De maatschappelijke behoeften moeten duidelijker worden, en er moet dus een dialoog tussen bosbeheer en het maatschappelijke krachtenveld op gang worden gebracht. Er is natuurlijk wel aandacht voor dit onderwerp, maar deze is niet altijd voldoende op een werkelijke dialoog gericht: Zo wordt er veel tijd en aandacht besteed aan de terreingebonden voorlichting in bossen. Maar dit blijft doorgaans beperkt tot een éénrichtingsverkeer van de beheerder naar de bezoeker. Een dialoog is dit nog niet.

Ook is er de inbreng van verschillende belangengroepen. Deze hebben meestal heel uiteenlopende wensen, hoewel elk van die groepen zich gaarne ziet als vertegenwoordiger van de hele Maatschappij. De inbreng van dergelijke groepen is in het beheer vaak als hinderlijk ervaren, en ofwel terzijde geschoven, of er is aan toe gegeven als dat op een bepaald moment niet goed anders kon. In geen van beide gevallen is er sprake van een echte dialoog, en evenmin van een redelijke maatschappelijke afweging.

Tenslotte wordt in sommige bossen getracht om contacten op te bouwen met de betrokken gemeentebesturen en waterschappen, en soms met het Provinciale Bestuur. Deze contacten lenen zich wel voor een dialoog, hoewel deze veelal beperkt zijn tot lokale zaken, en daardoor mank gaan aan een zekere eenzijdigheid. In enkele gevallen is in een Staatsboswachterij een meer permanente overleg-structuur tot stand gebracht. Daarbij blijkt dat er geen reden is voor de veel gehoorde angst dat een dergelijk overleg leidt tot een onbeheersbare inmenging in het eigen beheer, maar dat er integendeel meer ruimte voor het beheer ontstaat. Ook bij de aanleg van Staatsbossen in de Randstad is in twee gevallen een dergelijke bestuurlijke overleg-structuur in het bosplan opgenomen. Het is nodig de lokale eenzijdigheid van deze overleg-structuren zoveel mogelijk te compenseren. Hiervoor is nog geen oplossing voorhanden. Er zou wellicht geëxperimenteerd kunnen worden met een

landelijk in te stellen forum, waarin uitwisseling van ideeën tussen de verschillende overleg-structuren plaats kan vinden.

Het werkelijk aangaan en onderhouden van deze dialoog vergt van de bosbeheerder openheid, lef, en zelfverzekerdheid:

Openheid om zijn beheer duidelijk en volledig uit te kunnen leggen; lef om daarbij zijn beheer ter discussie te durven stellen; en zelfverzekerdheid om daarbij met de voeten op de grond te blijven staan, en zo nodig "nee" te kunnen zeggen tegen ideeën en wensen die zijn bos geen goed zouden doen.

3 Zowel de opzet als het gebruik van de beheersplannen in figuur 3 moeten gericht worden op verslaglegging en evaluatie van het gevoerde beheer, en op de daarop aansluitende herziening of verbetering van het beheersplan.

Als deze gewoonte eenmaal ontstaat, zal de evaluatie en herziening zich als vanzelf uitbreiden tot de bredere cirkel uit figuur 2. Het gaat hier helemaal niet om iets nieuws: Evaluatie is altijd al een voorwaarde bij elk beheersplan! Het gaat hier om de gewoonte om het beheersplan ook dagelijks op deze wijze te gebruiken. Ook dit vergt van de bosbeheerder openheid, lef, en zelfverzekerdheid, maar nu gericht op het overleg binnen de eigen organisatie.

Het volledig uitwerken van deze drie acties kost natuurlijk veel tijd. Maar ook daarvoor, als er nog alleen maar met overtuiging aan gewerkt wordt, zal de invloed op het plan-proces, en op de kwaliteit van de bosplannen, merkbaar zijn.

In de twee volgende artikelen uit deze reeks zal ik nader ingaan op enige bijzondere aspecten die in de bosplannen aan de orde kunnen komen.

GROEN NATUUR-LIJK **DEVOBO** TOTAAL

Groenvoorziening
Landschapsonderhoud
Bosonderhoud
Boomverzorging (chirurgie)

- ★ **ADVIEZEN**
- ★ **INVENTARISATIE**
- ★ **BEHEERSPLANNEN**

- ★ Totaal pakket uitvoering bosbouw.
- ★ Boomverzorging o.a. snoeien, (vorm), groeiplaatsverbetering.
- ★ Aanleg en onderhoud groenstroken, erf- en terreinbeplanting.
- ★ Bomen rooien, stobben wegrezen, takken versnipperen.
- ★ Subsidieregelingen voor bos- en landschapsbouw op aanvraag.
- ★ In- en verkoop rondhout op stam en geveld.

aangesloten bij

KNEB
Kon. Ned. Bosbouw Ver.

 Kring
Praktiserende Boomverzorgers

 VDAU
vereniging van bosbouwkundig
adviseurs en uitvoerders

Ron ten Voorde
Jan Steenstraat 12
7412 TC Deventer
Tel. 05700-1 09 09

Autotel. 06-52 10 81 47